

Łódź, 29 marca 2026 r.

dr hab. Alina Wróbel, prof. UŁ
Wydział Nauk o Wychowaniu
Uniwersytet Łódzki

**Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Magdaleny Maciejewskiej na temat:
„Tożsamość społeczno-kulturowa kobiet należących do wspólnoty katolickiej” (ss. 357)
przygotowanej pod naukowym kierunkiem dr. hab. Jarosława Horowskiego, prof. UMK
oraz promotor pomocniczej dr Joanny Cukras-Stelągowskiej
Recenzja przygotowana na wniosek Rady Dyscypliny Pedagogika Uniwersytetu Mikołaja
Kopernika w Toruniu**

1. Wstęp

Pani mgr Magdalena Maciejewska przygotowała rozprawę doktorską na temat:
„Tożsamość społeczno-kulturowa kobiet należących do wspólnoty katolickiej”. Projekt
doktorski zrealizowała pod opieką naukową promotora, dr. hab. Jarosława Horowskiego, prof.
UMK oraz promotor pomocniczej dr Joanny Cukras-Stelągowskiej.

Tytuł rozprawy zapowiada projekt badawczy osadzony na pograniczu kilku dyscyplin, a
badane zagadnienie ma bardzo duży potencjał poznawczy i wskazuje na potrzebę odwołania
się do interdyscyplinarnych kontekstów teoretycznych.

Swoją opinię na temat rozprawy doktorskiej mgr Magdaleny Maciejewskiej
przedstawię uwzględniając dwie podstawowe perspektywy: perspektywę odnoszącą się do
formy dysertacji, czyli jej struktury, języka i zgodności tytułu z treścią pracy oraz perspektywę
odnoszącą się do zawartości merytorycznej pracy, która przesądza o ostatecznej konkluzji.

2. Ocena przedłożonej rozprawy

A. Struktura pracy

Recenzując przedłożoną pracę w pierwszej kolejności pragnę zwrócić uwagę na jej
strukturę. Praca składa się ze wstępu, sześciu rozdziałów, zakończenia, bibliografii, wykazu
tabel oraz załącznika. Analizując strukturę pracy należy podkreślić, iż jest ona uporządkowana,
przejrzysta i osadzona w interdyscyplinarnych podstawach realizowanych badań.

Treści i rozważania zamieszczone w poszczególnych rozdziałach dopełniają się wzajemnie, dzięki czemu tok pracy jest logiczny, spójny i odwzorowuje poszukiwania badacze Autorki pracy.

Mam jednak uwagę dotyczącą treści poszczególnych podrozdziałów i zakresu analiz, które odwzorowują. Biorąc pod uwagę fakt, iż objętość niektórych podrozdziałów to 1,5-2 strony tekstu, w mojej interpretacji, poszczególne zagadnienia powinny być ujęte w szerszą perspektywę i oznaczone jako jeden podrozdział, o większej objętości tekstu. Na przykład, treść podrozdziałów 3.2.1. i 3.2.2. dotyczy przejawów przemocy symbolicznej i strukturalnej stosowanej wobec kobiet, opartej m.in. na stereotypach płciowych.

Tytuł recenzowanej dysertacji jest sformułowany dość szeroko, dlatego uważam, iż we wstępie pracy powinno być dokładniej określone to, iż zrealizowane badania dotyczyły tożsamości społeczno-kulturowej kobiet, w wymiarze religijnym¹. Przy czym przyjmuję, że tożsamość społeczno-kulturowa jest takim wymiarem autoidentyfikacji, który oparty jest o szeroko rozumiane dziedzictwo kulturowe, w tym religię i przyjęte kanony wartości.

B. Teoretyczne podstawy badań i ich aplikacja na grunt autorskiego projektu

Analizując teoretyczne podstawy badań, opisane przez autorkę pracy w rozdziałach od 1 do 4, pragnę podkreślić, iż wyraźnie widać interdyscyplinarne odwołania w zakresie obranych ram teoretycznych. Przeprowadzone analizy teoretyczne skupione zostały na tych kategoriach badawczych, które bezpośrednio związane są z przyjętą tematyką pracy, czyli:

- tożsamości i poczuciu tożsamości oraz sposobach rozumienia tych kategorii;
- płci oraz kształtowaniu się kobiecej tożsamości płciowej;
- społecznym funkcjonowaniu kobiet, analizowanym w kontekście historycznym;
- kobiecości i wykładni funkcjonowania kobiet w nauczaniu i praktykach Kościoła Rzymskokatolickiego.

W mojej ocenie powyższe analizy osadzone zostały głównie w perspektywie literatury psychologicznej i socjologicznej, a zabrakło odniesienia się do pedagogiki kultury i edukacji międzykulturowej, na przykład prac Tadeusza Lewowickiego, Jerzego Nikitorowicza, Ewy

¹ Por. M. Sobecki, *Tożsamość społeczno-kulturowa młodzieży akademickiej w wymiarze religijnym*, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2021.

Ogrodzkiej-Mazur, Anieli Różańskiej, czy też Mirosława Sobieckiego. Odwołanie się do powyżej wskazanej literatury pozwoliłoby na bardziej wnikliwe opracowanie głównej kategorii badawczej. Pozwoliłoby także na wskazanie przyjętych we współczesnej myśli pedagogicznej klasyfikacji tożsamości i zależności w jakich one ze sobą pozostają. Dotyczy to głównie relacji między tożsamością społeczno-kulturową a tożsamością religijną, na której skupiony został zrealizowany projekt badawczy. Mam świadomość tego, że Autorka pracy ma prawo do wyboru własnej perspektywy teoretycznej, ale powyższa uwaga ma znaczenie w kontekście porządkowania pojęć oraz osadzenia projektu w perspektywie dorobku współczesnej myśli pedagogicznej.

Pragnę również podkreślić, że w części teoretycznej pracy zawarte zostały także nawiązania do procesów socjalizacji (zarówno socjalizacji pierwotnej jak i wtórnej) zachodzących w podstawowych środowiskach wychowawczych, czy też szerzej edukacyjnych, a także do procesów związanych z przesunięciem socjalizacyjnym, o czym pisał Zbigniew Kwieciński, zachodzącym we współczesnej rzeczywistości, za sprawą przemożnego wpływu mass mediów, a dziś powiedzielibyśmy mediów cyfrowych. Poza dyskusją pozostaje znaczenie tego typu wpływu społecznego na kształtowanie się tożsamości młodych dorosłych, ale powyższe procesy powinny być adekwatnie zdefiniowane. Podobnie rzecz się ma z wpływami inkulturacyjnymi (zob. dziesięciościan edukacji w ujęciu Z. Kwiecińskiego), do których nawiązuje mgr Magdalena Maciejewska opisując na przykład stereotypy dotyczące płci utrwalone w literaturze lub obrazach filmowych².

Jeśli zaś chodzi o treść podrozdziału oznaczonego jako 3.1.1. pod tytułem *Trudności społeczno-kulturowe doświadczane przez kobiety* oraz podrozdziału 3.1.2. pod tytułem *Sposoby radzenia sobie przez kobiety z płciowymi nierównościami*, pozwalam sobie stwierdzić, iż dotyczą one wybranych przykładów procesów historycznych i ruchów społecznych, zmieniających sytuację społeczną kobiet. W powyżej wskazanej części pracy pojawiają się odniesienia na przykład do: walki kobiet o prawa wyborcze, ruchów emancypacyjnych czy też feministycznych.

Pragnę także zauważyć, że w treści rozdziału oznaczonego jako 3.2., noszącego tytuł *Funkcjonowanie kobiet w sferze publicznej*, pojęcia sfera publiczna i przestrzeń publiczna stosowane są zamiennie, mimo wyraźnie różnych zakresów znaczeniowych tych pojęć,

² Zob. Recenzowana praca, s. 68-72.

funkcjonujących we współczesnych naukach humanistyczno-społecznych, począwszy od rozważań zaprezentowanych na ten temat przez Jürgena Habermasa, Niklasa Luhmanna czy też Hannah Arendt.

Podsumowując analizę części teoretycznej recenzowanej dysertacji pragnę podkreślić, iż wartość merytoryczna tej części pracy jest spójna z tematyką zrealizowanego projektu badawczego, stanowi wartościowy fundament dla zaprojektowanych badań. Biorąc pod uwagę przedmiot zrealizowanych badań, ujęty w tytule recenzowanej pracy, szczególne znaczenie przypisuję analizom zawartym w rozdziale numer 4, odnoszącym się do miejsca i roli kobiet, nakreślonych w nauczaniu i praktykach Kościoła Rzymskokatolickiego.

C. Metodologiczne podstawy zrealizowanych badań

W ramach zrealizowanego projektu badawczego przeprowadzone zostały badania jakościowe, osadzone w perspektywie paradygmatu interpretatywnego.

Wskazano trzy cele badawcze:

1. Poznanie, w jaki sposób rozwija się tożsamość kobiet zaangażowanych w działalność wybranej wspólnoty religijnej.
2. Wskazanie strukturalno-kulturowych uwarunkowań konstytuowania się tożsamości kobiet zaangażowanych w działalność wspólnot katolickich.
3. Zidentyfikowanie szans i zagrożeń związanych z przynależnością kobiet do wybranej wspólnoty religijnej w kontekście rozwoju ich tożsamości.

W związku z powyższymi celami badań, autorka pracy wskazała, iż przedmiotem badań była tożsamość dorosłych kobiet należących do wspólnoty katolickiej, którą jest Fundacja Dzieło Nowego Tysiąclecia. Biorąc pod uwagę kolejne ustalenia, wskazane w metodologicznych podstawach badań własnych uważam, iż bardziej adekwatne byłoby opisanie przedmiotu badań jako: wybrane uwarunkowania rozwoju tożsamości kobiet będących podopiecznymi Fundacji Dzieło Nowego Tysiąclecia. Wydaje się to uzasadnione w kontekście głównego problemu badawczego, który brzmi:

„Jak rozwija się tożsamość kobiet zaangażowanych w działalność wspólnoty o charakterze religijnym w kontekście zastanych struktur kościelnych i współczesnej kultury?”³.

³ Recenzowana praca, s. 152.

Biorąc pod uwagę wskazane w recenzowanej dysertacji metodologiczne podstawy badań, pragnę podkreślić, iż w mojej interpretacji zastosowana metoda badań powinna być dokładniej przeanalizowana i opisana, a jej dobór powinien być bardziej merytorycznie uzasadniony. Bardziej wnikliwa analiza metody badań, przełożyłby się z pewnością na jakość zrealizowanego projektu badawczego. Na uwagę zasługuje na przykład to, iż przeprowadzono, aż 48 wywiadów, co w praktyce badań jakościowych, a zwłaszcza metody biograficznej, do której odwołuje się Autorka pracy, jest wyjątkiem. Pragnę przy tym podkreślić, iż za Elżbietą Dubas, opowiadam się za tym, że metoda biograficzna w naukach społecznych, oparta być powinna na metodologicznej świadomości w posługiwaniu się określonymi procedurami zbierania, opracowywania, analizy i interpretacji materiałów badawczych. Nie ulega przy tym wątpliwości to, że tego typu metoda dedykowana jest badaniom dotyczącym biegu życia (biografii), codzienności, przełomom i kryzysom biograficznym, czy też tożsamości⁴.

D. Zrealizowane badania i ich efekty

Zapoznając się z treścią rozdziału odnoszącego się do analizy i interpretacji wyników badań własnych, pragnę podkreślić, iż mgr Magdalena Maciejewska dokonała wieloczynnikowej analizy oraz wskazała wybrane uwarunkowania rozwoju tożsamości, a także dylematy, jakie pojawiały się w treści wywiadów przeprowadzonych z 48 kobietami, które obecnie lub w przeszłości były podopiecznymi Fundacji Dzieło Nowego Tysiąclecia. Pragnę przy tym podkreślić, iż w moim odbiorze sformułowanie „tożsamość kobiet zaangażowanych w działalność wspólnoty o charakterze religijnym”⁵ jest zbyt ogólne, biorąc pod uwagę fakt, iż Doktorantka odwoływała się do doświadczeń i procesu formowania się tożsamości kobiet będących – w przeszłości lub obecnie - stypendystkami Fundacji Dzieło Nowego Tysiąclecia. Zakładam przy tym, że kobiet zaangażowanych w działalność tej wspólnoty jest znacznie więcej i swoją aktywność w tym zakresie pełnią w zupełnie innych rolach oraz zakresach. Dla jasności prowadzonych analiz, ważne wydaje się oddzielenie aktywności związanych z byciem stypendystką od zaangażowania skoncentrowanego na zarządzaniu, czy też organizacji różnorodnych wspólnotowych wydarzeń i pełnienia różnych funkcji.

⁴ Szerzej na ten temat: E. Dubas, *Podejście biograficzne w andragogicznych badaniach nad uczeniem się osób dorosłych*, (w:) *Badania jakościowe w andragogice. Polskie doświadczenia badawcze*, red. A. Fabiś, E. Dubas, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2026, s. 15-53.

⁵ Recenzowana praca, s. 152.

Rozważania zaprezentowane w rozdziale nr 6, noszącym tytuł *Analiza i interpretacja wyników badań własnych* opisują procesualny wymiar zmian tożsamościowych, jakich doświadczały respondentki oraz dotyczą różnorodnych uwarunkowań, stanowiących o jakości tych przemian. Jest to szeroka paleta przywoływanych doświadczeń, osadzonych w różnorodnych środowiskowych kontekstach. Na uwagę zasługuje fakt mówiący o tym, iż proces rozwoju tożsamości jest procesem bardzo złożonym, nacechowanym kryzysami, a nawet niejednokrotnie traumatycznymi przeżyciami. Stąd też, zdaniem Autorki pracy, fakt bycia stypendystką Fundacji Dzieło Nowego Tysiąclecia oraz aktywności związane z tą przynależnością, stanowiły wyzwanie i zobowiązanie, także tożsamościowe, związane ze specyfiką działalności fundacji, wynikającej z doktryny Kościoła Rzymskokatolickiego. Z drugiej zaś strony, zaangażowanie w działalność Fundacji Dzieło Nowego Tysiąclecia, bywało także źródłem doświadczeń, które pozwalały pokonać pojawiające się kryzysy. Jak pisze Magdalena Maciejewska: „To właśnie przynależność do wspólnoty i powstałe w jej wnętrzu relacje stanowią wsparcie dla respondentek nie tylko w odniesieniu do doświadczanych przez nie kryzysów, ale także rozstrzygnięcia dylematów światopoglądowych, które najczęściej dotyczą nie tematów medialno-politycznych, ale tego, co wiąże się bezpośrednio z ich biografią”⁶.

Dlatego Autorka dysertacji podkreśla wspólnotowy wymiar działalności realizowanej w ramach Fundacji Dzieło Nowego Tysiąclecia i rolę uwarunkowań, mających fundamentalne znaczenie dla umacniania tej wspólnotowości. Podsumowując analizę zgromadzonego materiału badawczego stwierdza na przykład: „relacjom międzyludzkim istotnym zarówno z jednostkowego, jak i wspólnotowego punktu widzenia nie sprzyja ani tempo życia we współczesnym, ukierunkowanym na indywidualizm świecie, ani mnogość możliwości związanych z kontaktami zawiązywanymi w świecie wirtualnym i pozornie łatwy dostęp do tego, co wcześniej kojarzyło się z latami pracy, starań i trudów – także związanych z budowaniem relacji mających przełożenie na wspólnoty dające człowiekowi oparcie, możliwość korzystania z cudzych doświadczeń, sięgania po rady i dzielenie się swoimi przeżyciami”⁷.

Treść pracy, która dotyczy analizy i interpretacji wyników badań własnych została ujęta w dziewięć podrozdziałów, a każdy z nich został podzielony na kilka pod-podrozdziałów. Biorąc

⁶ Recenzowana praca, s. 330.

⁷ Recenzowana praca, s. 332.

pod uwagę niewielką objętość poszczególnych pod-podrozdziałów (1-1,5 strony) pragnę zauważyć, iż takie strukturalne rozdrobnienie burzy tok narracji, zwłaszcza, że treść poszczególnych pod-podrozdziałów można ująć w szerszym kontekście w jednym rozdziale.

Dotyczy to na przykład pod-podrozdziału oznaczonego jako 6.4.3. pod tytułem *Kryzysy wywołane przez środowisko społeczno-kulturowe* oraz pod-podrozdziału oznaczonego jako 6.4.4. pod tytułem *Bieżące kryzysy i sposoby ich rozwiązywania*.

Zapoznając się z opracowaniem zgromadzonego materiału trudno nie zauważyć, że tytuły niektórych podrozdziałów są zbyt ogólnie sformułowane i nie odpowiadają zawartej w nich treści, na przykład podrozdział oznaczony jako 6.8. noszący tytuł *Miejsce w świecie zajmowane przez respondentki*⁸ jest zbyt szeroki i nie odpowiada treści zawartej w tym podrozdziale.

Ponadto, ilościowe wskazania dotyczące poszczególnych zagadnień, które pojawiały się w wypowiedziach respondentek, nie współgrają z perspektywą paradygmatyczną przyjętą na poczet realizowanego projektu badawczego.

Podsumowując pragnę podkreślić, że z treści pracy wynika to, jak znaczącą instytucją była i jest Fundacja Dzieło Nowego Tysiąclecia w procesie rozwoju tożsamości respondentek.

E. Język recenzowanej pracy i uwagi edytorskie

Tok narracji jest płynny a język recenzowanej pracy doktorskiej spełnia standardy obowiązujące na tym etapie rozwoju naukowo-badawczego. Jednak z recenzenckiego obowiązku zwrócę uwagę na drobne mankamenty, które obniżają jakość odbioru recenzowanego tekstu. W tekście pojawiają się uproszczenia, skróty myślowe i kolokwializmy, na przykład: „są jednak bardziej optymistyczne warianty etymologii”⁹, „w związku z tym niedługo po pojawieniu się na świecie Mojżesza, jego matka wiedząc, jaki czeka go los, postanowiła umieścić go w skrzynce, którą włożyła do rzeki z nadzieją, że ktoś uratuje jej dziecko”¹⁰, „relację przebadanych kobiet z Janem Pawłem II można określić mianem skomplikowanej”¹¹, czy też tytuł podrozdziału „Relacje damsko-męskie”¹².

⁸ Recenzowana praca, s.276.

⁹ Recenzowana praca, s. 88.

¹⁰ Recenzowana praca, s. 116.

¹¹ Recenzowana praca, s. 195.

¹² Recenzowana praca, s. 277.

F. Cytowana literatura

Literatura, do której odwołała się autorka recenzowanej pracy jest bogata, ma charakter interdyscyplinarny, stanowi interesujący wykaz źródeł. Na uwagę zasługuje fakt, iż Doktorantka odwołała się także do licznych tekstów obcojęzycznych, głównie anglojęzycznych.

Konkluzja

Recenzowana dysertacja doktorska dotyczy oryginalnej tematyki, w której zaprezentowano efekty badań dotyczących tożsamości społeczno-kulturowej kobiet, będących stypendystkami Fundacji Dzieło Nowego Tysiąclecia. Badania osadzone zostały w perspektywie wiedzy pedagogicznej, psychologicznej, socjologicznej a także teologicznej. Biorąc pod uwagę warunki i wymagania określone w Ustawie z dnia 20 lipca 2018r. *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* (t. j. Dz. U. z 2024 r., poz. 1571 ze zm.), a dalej jakoś zrealizowanego projektu badawczego oraz rozważania i opracowania zawarte w recenzowanej rozprawie, stwierdzam, że przedstawiona do oceny praca doktorska mgr Magdaleny Maciejewskiej pod tytułem „Tożsamość społeczno-kulturowa kobiet należących do wspólnoty katolickiej” spełnia kryteria stawiane tego typu pracom i wnioskuję do Rady Dyscypliny Pedagogika Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu o dopuszczenie Autorki pracy do dalszych etapów postępowania w sprawie nadania stopnia doktora.

Anna Wąbel